

УДК 811.111'42

DOI 10.24919/2411-4758.2017.110604

Ірина СІРКО

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) irynasyrko@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7622-425X*

АВТОРСЬКИЙ КОМЕНТАР В КОНТЕКСТІ ІНТИМІЗАЦІЇ ЩОДЕННИКОВОГО ДИСКУРСУ

У статті порушено питання онтології, стратифікації та механізмів мовної актуалізації авторського коментаря в контексті проблеми інтимізації щоденникового дискурсу. Проаналізовано найбільш продуктивні позатекстові (передмови, епіграфи, примітки, подяки) та текстові (доповнення, оцінки) різновиди авторського коментаря.

Ключові слова: інтимізація; щоденник; дискурс; діарист; авторський коментар.

Лит. б.

Ірина СЫРКО

*кандидат филологических наук, доцент кафедры практики английского языка, Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч)
irynasyrko@ukr.net*

АВТОРСКИЙ КОММЕНТАРИЙ В КОНТЕКСТЕ ИНТИМИЗАЦИИ ДНЕВНИКОВОГО ДИСКУРСА

В статье затронуты вопросы онтологии, стратификации и механизмов речевой актуализации авторского комментария в контексте проблемы интимизации дневникового дискурса. Проанализированы наиболее производительные внетекстовые (предисловия, эпиграфы, примечания, благодарности) и текстовые (дополнения, оценки) разновидности авторского комментария.

Ключевые слова: интимизация; дневник; дискурс; диарист; авторский комментарий.

Лит. б.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Показове для сучасної української лінгвістики істотно урізноманітнення теоретико-практичних аспектів вивчення *інтимізації* та засобів її виявлення у мові й у тексті мотивоване і розвитком нових парадигм пізнання мови,

й активним входженням у науковий обіг текстів із комунікативно-стильових сфер, для характеристики яких ознака *інтимізованості* викладу є однією з визначальних.

У лінгвістиці останніх років теорія явища *інтимізації* диференційована за кількома напрямками: *прагмастилістичний, комунікативно-прагматичний, лексико-семантичний, лінгвонаративний*. За висновками представників *комунікативно-прагматичного* аспекту (С. Денисова, Г. Почепцов) *інтимізація* співвідноситься зі структуруванням мовленнєвого акту в літературному творі. Прихильники *прагмастилістичного* підходу (Т. Винокур, Л. Бондарева, М. Карпенко) розуміють *інтимізацію* як сукупність засобів розмовного мовлення, що справляють враження дружнього (спрямованого на одностороннього) повідомлення. *Лексико-семантичний* погляд характерний для праць Н. Донцу, О. Яскевич, А. Палійчук, які вважають *інтимізацію* семантичною категорією, що передбачає пом'якшення тональності у процесі спілкування за допомогою специфічних лексичних засобів. А. Корольова дотримується *лінгвонаративної* традиції і визначає *інтимізацію* як індивідуальний код письменника, а її метою називає відтворення емоційно-інтелектуального спілкування автора і читача.

Аналізуючи погляди науковців щодо онтологічної природи *інтимізації*, Н. П. Фурист відзначає спільність їхньої позиції у тому, що «в основу цього феномена покладено процес взаємодії між адресантом і адресатом повідомлення, який передбачає встановлення сприятливої атмосфери для спілкування» [4, 8].

Популярний засіб *інтимізації* викладу і спосіб створення ефекту усної, неформальної комунікації між адресантом-автором та адресатом-читачем – *авторський коментар* (А. Палійчук, В. Нефьодова). На погляд учених, «лише у власних коментарях автор прямо пояснює, наголошує і підкреслює те, що є важливим для психологічної близькості комунікантів» [3, 130]. Проте, на нашу думку, акцентування категорійного статусу *авторського коментаря* у дискурсивному просторі его-текстів, окреслення механізмів *інтимізації* в контексті теорії щоденнознавства на сьогодні потребує поглиблення.

Мета дослідження – простежити специфіку вживання *авторського коментаря* як одного з основних засобів лінгвопсихологічного зближення автора і читача та схарактеризувати способи мовної репрезентації *інтимізації* в щоденниковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Лінгвоментальну й комунікативну природу *авторського коментаря* у щоденниках визначає те, що саме в цих текстових фрагментах діарист подає інформацію про історико-куль-

турні, історичні чи культурологічні факти, оцінює ситуацію, уточнює важливі для адекватного сприйняття конкретного щоденникового запису чи й цілого щоденникового дискурсу деталі. Незважаючи на те, що питома частка *авторських коментарів* у текстовій і навколотекстовій структурі щоденникових записів незначна, вони становлять потужний інтерес для цілісного пізнання явища *інтимізації*. Адже лише у власних коментарях автор відверто висловлює те, що вважає важливим для психологічної близькості з потенційним читачем.

Відповідно до місця в композиційній структурі щоденникового тексту диференціюють коментарі *позатекстові* і *текстові*. *Позатекстові коментарі* – це коментарі, винесені за межі основного тексту (перед ним, після нього або на поля). Зазначимо, однак, що на думку А. В. Корольової, *позатекстові коментарі* не треба вважати повністю автономними, оскільки вони є лише частиною твору, який коментують [2, 97].

До позатекстових коментарів належать *передмови, епіграфи, примітки, подяки* тощо. З їх допомогою автор налаштовує потенційного читача на бажане для нього сприйняття тексту ще до його прочитання. Як вважає І. Р. Гальперін, позатекстові засоби зумовлюють прагматичну, контекстно-варіативну сегментацію тексту і розраховані на відвертий вплив на читача, оскільки є безпосередньо авторськими думками конкретного письменника [1, 102].

Найбільш поширений різновид позатекстового авторського коментаря – *передмова* (вступне слово автора щоденника до своїх записів, що містить попередні пояснення чи зауваження). *Передмова* виконує дві основні функції: *інформативну* (повідомляє про події, описані в щоденнику, про людей, причетних до його видання) та *інтерпретаційну* (пояснює читачеві причину ведення записів). Обидві ці функції сприяють встановленню інтимності у стосунках *автор – читач*, адже сприяють наближенню потенційного читача до ідеального, здатного максимально правильно декодувати інтенції автора.

У щоденниках *передмова* трапляється вкрай рідко. Зазвичай її функцію виконує інтродуктивний блок, у якому автор щоденника знайомить читача з ключовими особами записів, пояснює часто вживані скорочення. Пор.:

ВИЯСНЕННЯ ДО РЕПОРТАЖІВ:

СБС / SBS / – Державна Австралійська Радіостанція, яка постала як одна з урядових служб для емігрантів 7.6.1975 р. Програми надаються в 57 мовах. Українські радіопередачі надаються з цієї станції від березня 1976 р. [с. 7]; **Сергій НАБОКА** – київський журналіст, поет. Сидів в тюрмі від 1981 до 1983 рр.. Від 1987 року – Голова Українського

Культурологічного Клубу Києва. Редактор газети Української Гельсінської Спілки... [Г.-Ч., 8].

Таку вступну частину не можна кваліфікувати як власне *передмову*. Це радше фіктивна *передмова-коментар*, що є продуктивним засобом інтимізації записів, оскільки незавуальовано готує читача до їх сприймання.

Важливим прийомом позатекстового моделювання інтемізми вважаємо *епіграф* – специфічний різновид авторського коментаря. У цій позиції часто використовуються інтертекстуально марковані одиниці (*цитата, прислів'я, пісенні рядки*). Вони можуть бути змістово суголосні з основним текстом або семантично контрастувати з ним. Цей засіб має виразно проспективний характер: автор показує взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ, подій чи ситуацій та їх оцінок. Як додатковий текст у тексті, *епіграф* помножує інформаційно-прагматичний потенціал щоденникового викладу, репрезентує загальнокультурну парадигму авторських знань, дає змогу моделювати приховані інтимізовані смисли. *Епіграф* акумулює і концептуальну інформацію, й імпресивно-естетичну. Його адресантом є автор щоденника, але «першоавтором» *епіграфа* є письменник, якому первинно належать ці слова, адже титульний автор цитує їх лише для інформаційно-емоційного підсилення власного тексту. Використовуючи цей текстовий прийом, діарист наче вступає в інтерсуб'єктивний миттєвий діалог із автором *епіграфа* – чи то конкретної особи (у разі цитати), чи то всього народу (прислів'я, приказка). Автономність *епіграфа* часто підкреслює і його графічна реалізація в композиційній формі щоденникового тексту. Пор. використані у формі *епіграфа* пісенні рядки:

*Земле, матінко моя, Я люблю Твої поля –
Я люблю Твої простори. Ріки і високі гори,
Вірним серцем, назавжди! [Г.-Ч., 99];*

*Чужино, чужино!
Не заміниш мені України! [Г.-Ч., 62].*

Інтимізованість останнього мікроконтексту посилює подальший авторський коментар: *Ці слова поета Олександра Підсухи віддають почування, які огорнули мене після мого першого перебування в Україні. Після розлуки з нею настав час болю. Часами біль був нестерпним. Я часто плакала [Г.-Ч., 62].*

Наведені фрагменти засвідчують семантико-асоціативний зв'язок *земля – Україна, рідний край*. На перший план виступає не територіальна градація, а ознака прив'язаності до конкретної місцевості, духов-

ний зв'язок із народом, його традиціями, а це, безперечно, значно посилює інтимізованість уривка.

Інший різновид позатекстового авторського коментаря – *подяка*. Вона здебільшого не несе смислового й естетичного навантаження для читача, лише виражає вдячність діариста людям, які певним чином причетні до його особи чи до поширення щоденникових записів. Для таких мікроконтекстів характерний високий ступінь ширості, пор.: *Хочу висловити сердечну подяку слідуючим особам та організаціям, які уможливили мою другу поїздку в Україну: а саме... [Г.-Ч., 179]; Щиро й сердечно дякую: Володимирові Войтовичеві за доставлення мені першого комп'ютора, Юркові Янчукові, Др. Олегіві Лозинському за вставлення в комп'ютор відповідних програм і українських шрифтів, за безплатне навчання мене оперувати комп'ютером [Г.-Ч., 184].*

Примітки, як позатекстові коментарі, пояснюючи окремі епізоди життєвого шляху, історію написання або культурно-історичні аспекти тексту, сприяють кращому його розумінню, інтимізують визначені автором фрагменти тексту. Проте, на слухний погляд учених, їх, як і *передмову* чи *епіграф*, необхідно уважати умовно або факультативно інтимізуючими [3, 134]. Пор.: *Григорій Олександрович, єдиний біля мене живий свідок того феноменального періоду нашої історії з під знаку «Чорного ворона»**

Назва критої автомашини, якими, звичайно ночами, вивозили арештованих людей [С., 263];

...може витворитись враження, що ми на наше мистецтво покладаємо тільки завдання зовнішнього представництва. А справді ж ці завдання є похідне з внутрішньої ролі мистецтва*

* Мова про передову статтю до першого збірника «МУРу» [С., 54].

Включення авторських коментарів безпосередньо у загальний текст (*внутрішньо-текстові коментарі*) показове для щоденників. Залежно від функцій, а також від засобів інтимізації, що поєднуються в межах одного коментаря, А. Л. Палійчук виокремлює такі групи авторських коментарів, як *доповнення, оцінка, посилання та вказівки* [3, 135]. Виділяючись на фоні загального тексту та поєднуючись із додатковими засобами інтимізації у межах одного мікроконтексту, вони є потужним засобом впливу на потенційного читача та на процес інтерпретації змісту щоденникових записів.

Найчисленнішу групу інтимізувальних коментарів у щоденниках становлять *коментарі-доповнення*. Їх тактика полягає у цілеспрямованому «втручанні» автора у процес сприйняття та інтерпретації тексту

читачем. Діарист прагне покращити свій виклад, доповнити самого себе додатковою інформацією про зображувані події чи людей. Експліцитне розшифрування власних повідомлень має на меті, з одного боку, продемонструвати потенційному читачеві турботу про нього як про кінцевого адресата, а з іншого – полегшити сприйняття інформації, акцентувавши увагу на конкретному повідомленні: *обставини примусили Україну (гетьмана Богдана Хмельницького) шукати спілки з Московщиною [В., 1284-71]; сільська народня пісенність – цебто фольклор – зробили чималий вплив на мене [В., 747-70]; як сповіщає наша «пантофляна агенція» («хтось казав»), ми не від'їдем скорше, ніж десь в половині вересня [С., 339]; в лікарні, що вважається найкращою в Харкові (І-ша залізнична) палати теплюються «буржуйками» [Л., 34]* та ін.

Автор щоденника прагне максимально спростити, удоступнити процес інтерпретації власних записів: *Працював... в студії «Дефе» у фільмі «Іх віл діх зеен» (Я хочу вас бачити) [Г.-Ч., 123]; редакторка Газети «Ukrainian Weekly» (Юкреніян Віклі) Марта Коломиєць [Г.-Ч., 27]; група вже виїде на працю до Вудбрідж (дерев'яний міст – по-нашому) [В., 495-69].*

Додаткові пояснення, розшифрування, уточнення вжитих автором понять інтимізують оповідь і через імітацію усного мовлення. Ефект усної розмови між діаристом та читачем із залученням коментарів-доповнень сприяє встановленню близькості в стосунках між ними, незважаючи на можливу асинхронність комунікації: *Хвиля злочинності схопила Україну (а де ні?) [Г.-Ч., 62]; партія... проявила вже деяку «боротьбу» (щоб це була за партія без боротьби?) [С., 145]; я позбавився хвороби шлунку (як на довго?) [С., 315]; Допіру пролетів большевицький літак (чи, може, кілька?) [Л., 46]; за всі зруйновані гнізда справжніх українців, за всю Україну... помститись (так, так, помститись безжально, безоглядно!) [Л., 74].*

Часто діаристи коментують власну емоційну оцінку зображуваного. На думку В. Лабова, вона є домінантною у творі, адже пояснює, чому саме ту чи ту історію варто розповідати [5, 43]. Вчений уважає, що емоційна оцінка є, з одного боку, способом, за допомогою якого автор робить історію цікавою та живою, підкреслює важливість окремих подій, а з іншого – способом адаптації відтворюваної інформації, пор.: *Пішли на квартиру Ю. (Який рейвах!..) [Л., 23]; Левітіна (жидівський виродок, прообраз «Свині» у Хвильового) просто сісти не дає [Л. 73]; суспільство (пожался, Боже) ...мусить мені раз в житті прийти з поміччю [С., 109]. Особливу емоційність графічно підкреслює знак оклику в кінці коментуючої частини: *Штепа з Якубським (ой, лис! і**

морда лисяча!) вбачають в мені не дуже бажану... постать [Л., 62]; Я згадав... дефективну Ванду (**як вона запінено промовляла на зборах письменників отут у вересні!)** [Л., 42]; В Баварії (**нечувана річ!)** вибух залізничний страйк [С., 269]; на конгресі ОМ (**що за величність!)** вибрано таки «президента» [С., 238].

Авторська емоційна оцінка здебільшого пов'язана з пошуком оригінальних способів її вираження. Найчастіше спостерігаємо використання стилістичних прийомів чи їх поєднання, що детерміновані особливостями мовної особистості автора і різновиду щоденників. Так, у записах А. Любченка прийоми кількаразового повторення негативно конотованих одиниць поєднані зі стилістичним прийомом градації. Це сприяє інтенсивній інтимізації записів, адже емоції стимулюють мовленнєвий акт, посилюють його вплив на потенційного читача, пор.: Збори, присвячені пам'яті Петлюри. Призначено о 10.30, а початок о 12.30 (**хахли!**). Нагорі – виставка, бідденька, погано систематизована і блідо оформлена (**хахли!**). ...замість доповіді про Петлюру (не встигли погодити тез) виступ із спогадами про нього колишнього козака (**хахли!**). Все блідо, сіро, бідно... **Ех, хахли** [Л., 45]; Іду вулицями – ... майже виключно – метиси, покручі, перевертні, малороси, безнадійні міщухи, тупі консерватори, чорносотенці,.. **Душно! Душно!** Весь бруд тепер вплив нагору..., користується з нагоди, щоб десь зачепитися, пристосуватися, швидко закорінитися... **Душно!** [Л., 95]. Така емоційна оцінка слугує імпліцитним засобом інтимізації тексту, оскільки апелює до уваги уявного адресата.

Занотовуючи пережиті емоції, діарист одночасно і описує, і оцінює їх. Як зазначає Е. Парре, істотної різниці між демонстрацією почуття і повідомленням про почуття немає [6, 578]. Емоційно-експресивний аспект висловлювання орієнтований і на мовця, і на уявного читача: у мене повно зденеровань і турбот, бо, здається, має прибути родина... Але не знаю в який спосіб. І той «спосіб» мене найбільше гризе (у мене аж зле з серцем) [С., 109]; На квартирі Хвильового (**я внутрішньо тремтів, підходячи до неї**) – колодка [Л., 22]; Та ж сама, та ж (**ні, ще більша, бо бракує сил літературних**) нудота, сірість, демагогія [Л., 52].

Встановлення емоційного резонансу між діаристом і читачем записів – одне із ключових завдань інтимізації щоденникового тексту. Якщо ця стратегія реалізується із залученням читача до оцінки власної персони у формі усної бесіди через текст, резонанс буде максимальним. Пор.: В тій же мірі (**я «заздрісний»**) міг би... виписувати на Вас папшквілі злобної критики... А чи коли-небудь я це робив? [С., 273]; Не могла вже так

(з природи бунтівну) душу заспокоїти [Г.-Ч., 99]. Передаючи суб'єктивну оцінку власної особи у формі синтаксично виділених коментарів, автори додатково демонструють її суб'єктивність, особистісність, що є важливою умовою інтимізації.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Авторські коментарі – це вербальні засоби експлікації емоційного стану автора, його бачення й емоційного оцінювання зображуваних подій і персонажів. Незалежно від умов рецепції авторські коментарі відкривають уявному читачеві персоніфікованість та суб'єктивність діариста, демонструють його готовність до відвертості, максимальної відкритості, безпосередності, посилюючи тим самим інтимізованість щоденникових записів.

Перспективу окресленого напряму мовознавчих студій вбачаємо у простеженні специфіки текстового вияву *інтимізації* та засобів її вербалізації залежно від культурної, історичної, соціальної, гендерної належності автора / читача, а також від жанрово-стильової та комунікативної специфіки тексту.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

В. – Воропай О. Англія зблизка (Щоденник нового поселенця) / Олекса Воропай // Визвольний шлях. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1969. – Кн. I-XII; 1970. – Кн. I-XII; 1971. – Кн. I-XII.

Г.-Ч. – Галабурда-Чигрин М. Україно, моя Україно... [Щоденник] / М. Галабурда-Чигрин. – К. : Видання автора Марічки Галабурди-Чигрин, 2000. – 184 с.

Л. – Любченко А. Щоденник. Книжка перша / Аркадій Любченко. – Торонто, Онтаріо: Вид-во «Нові дні», 1951. – 147 с.

С. – Самчук У. Плянета Ді-Пі / Улас Самчук. – Вінніпег, Канада: Вид-во т-ва «Волинь», 1979. – 355 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига. – 2007. – 144 с.

2. Корольова А. В. Типологія наративних кодів інтимізації в художньому тексті / А. В. Корольова – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 267 с.

3. Палійчук А. Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англословного художнього дискурсу) : дис. ... канд. філол. наук / А. Л. Палійчук. – Харків, 2011. – 253 с.

4. Фурист Н. П. Лінгвокультурні особливості інтимізації в англійських та українських фольклорних текстах (на матеріалі казок про тварин) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. П. Фурист. – Київ, 2011. – 23 с.

5. Labov W. Oral Versions of Personal Experience: Three Decades of Narrative Analysis / W. Labov, J. Waletzky // Special Volume of a Journal of Narrative and Life History. – 1997. – Vol.7. – P. 34 – 155.

6. Parret H. Contexts of Understanding / H. Parret // Benjamins Pages. Journal of Pragmatics. – Vol. 8. – Issue 4. – August 1984. – P. 569 – 592.

REFERENCES

1. Galperin, I. R. (2007). *Tekst kak obyekt lingvisticheskogo issledovaniya [Text as an object of linguistic research]*. Moscow : KomKniga. [in Russian].
2. Korolova, A. V. (2002). *Typolohiia naratyvnykh kodiv intymizatsii v khudozhnomu teksti [Typology of narrative codes of intimation in the literary text]*. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU. [in Ukrainian].
3. Paliichuk, A. L. (2011). Naratyvnyi kod intymizatsii (na materialii anhlo-movnoho khudozhnoho dyskursu) [Narrative code of intimation (on the material of the English literary discourse)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Furst, N. P. (2011). Linhvokulturni osoblyvosti intymizatsii v anhlijskykh ta ukrainskykh folklornykh tekstah (na materialii kazok pro tvaryn) [Linguistic and cultural peculiarities of intimation in English and Ukrainian folk texts (on the basis of animal fairy tales)]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Labov, W. & Waletzky, J. (1997). Oral Versions of Personal Experience: Three Decades of Narrative Analysis. *Special Volume of a Journal of Narrative and Life History*, 7, 34 – 155. [in English]
6. Parret, H. (1984). Contexts of Understanding. *Journal of Pragmatics*, 8, 569 – 592. [in English]

Стаття надійшла до редколегії 21.09.2017 р.